

RP 7/2021 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av strafflagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att strafflagen ändras. Enligt propositionen ska det till straffskärpningsgrunderna fogas ett omnämmande av att ett brott begås utifrån ett motiv som baseras på offrets kön.

Till bestämmelserna om juridiska personers straffansvar för grov ärekränkning eller olaga hot fogas ett uttryckligt omnämmande av sådana fall där motivet för en gärning är könet på den person mot vilken gärningen är riktad. Omnämmandet av kön som motiv för gärningen ska också fogas till juridiska personers straffansvar för offentlig uppmaning till brott när det brott som uppmaningen eller förledandet avser är grov ärekränkning eller olaga hot.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft hösten 2021.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Beredning.....	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	3
2.1 Offrets kön i fråga om vissa slag av brott	3
2.2 Hat som motiv för en gärning	4
2.3 Utmätning av straff och straffskärpningsgrunder i 6 kap. 5 § 1 mom. i strafflagen	6
2.4 Juridiska personers straffansvar	9
2.5 Jämställdhetslagen och diskrimineringslagen	10
2.6 Arbetarskyddslagen.....	10
3 Målsättning	11
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	11
4.1 De viktigaste förslagen.....	11
4.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan könen.....	15
4.3 Ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheternas verksamhet	16
4.4 Konsekvenser för företagen	17
5 Alternativa handlingsvägar	17
6 Grunderna för straffskärpning i de övriga nordiska länderna och i Tyskland	19
7 Remissvar	20
8 Specialmotivering	21
9 Ikraftträdande.....	25
10 Förhållande till andra propositioner.....	25
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	25
LAGFÖRSLAG	29
Lag om ändring av strafflagen	29
BILAGA	31
PARALLELLEXT	31
Lag om ändring av strafflagen	31

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

En arbetsgrupp som tillsatts av inrikesministeriet, justitieministeriet och undervisnings- och kulturministeriet föreslog i sitt betänkande (Ord är handlingar: Åtgärder mot hatretorik och nät-mobbning effektiviseras. Inre säkerhet. Inrikesministeriets publikationer 2019:28) att man i lagrummet (i strafflagen) om straffskärpningsgrunden och i rekvisitetet för hets mot folkgrupp ska lägga till kön. Enligt arbetsgruppens betänkande framkom det under arbetsgruppens arbete missförhållanden när det gäller huruvida strafflagen ger tillräckligt effektiva medel för att beakta hatretorik mot kvinnor. I nuläget nämns inte kön i straffskärpningsgrunderna eller i rekvisitetet för hets mot folkgrupp.

Enligt regeringsprogrammet Ett inkluderande och kunnigt Finland för statsminister Sanna Marin's regering ska skärpningsgrunderna i 6 kap. 5 § i strafflagen kompletteras med en bestämmelse om att en skärpningsgrund är att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på kön.

Enligt regeringsprogrammet ska det vidare under regeringsperioden vidtas sådana förvaltningsövergripande åtgärder med vilka man i högre grad än i dag systematiskt ingriper i sådana trakasserier, hot eller att någon görs till måltavla, som hotar yttrandefriheten, myndighetsverksamheten, forskningen och informationsförmedlingen. Tillräckliga resurser samt expertis ska tryggas för bekämpning och utredning av de brott som nämns ovan. Systematisk uppföljning av läget kring diskriminering och hatbrott ska främjas nationellt och internationellt.

I de rekommendationer som FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor, som inrättats i enlighet med konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, riktade till Finland år 2014 (CEDAW/C/FIN/CO/7) uppmanas till effektivisering av de åtgärder som ingriper mot hatretorik om etniska minoriteter samt kvinnor och flickor i massmedier, inklusive diskussionsforum på internet och sociala medier.

1.2 Beredning

Propositionen har beretts vid justitieministeriet. Utkastet till regeringens proposition var ute på remiss från den 10 augusti till den 1 oktober 2020. Utlåtande begärdes av 55 instanser, bland annat de centrala ministerierna, rättsväsendet, åklagarväsendet, polisen, advokat- och juristorganisationer, kvinno- och mansorganisationer, Seta ry, jämställdhetsombudsmannen och diskrimineringsombudsmannen, delegationen för jämställdhetsärenden, riksdagens justitieombudsman, justitiekanslersämbetet, medieorganisationer och forskare. Det gavs 40 utlåtanden om förslaget.

Utlåtandena finns i [justitieministeriets projektportal](#).

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Offrets kön i fråga om vissa slag av brott

Det finns ingen betydande skillnad mellan könen när det gäller målsägandes kön i brottmål (totalt sett). År 2019 var cirka 167 000 män målsägande i brottmål och cirka 135 000 kvinnor (Statistikcentralen, målsägandes kön, hela landet, brott och förseelser sammanlagt, år 2019). Däremot finns det skillnader mellan olika typer av brott.

År 2019 gällde cirka 60 procent av misshandelsbrotten män. Enligt den översikt över brottsligheten som utkom 2018 var antalet män och kvinnor nästan lika stort vid brott rubricerade som lindrig misshandel, men i allvarligare våldsbrott var männens andel av offren betydligt större. Vid brott som rubricerades som rån var majoriteten av offren (73 procent) också män, vilket framgår av en genomgång av brottsstatistiken för 2018. (Rikollisuustilanne 2018, rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Petri Danielsson (red.), Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten, Institutet för kriminologi och rättspolitik, publikationsserien Katsauksia 36/2019, s.45).

Våld i nära relationer drabbar kvinnor oftare än män. Under de senaste åren har cirka 3 000 män varit föremål för misstänkt våld i nära relationer (3 234 år 2019) och cirka 7 000 kvinnor (7 374 år 2019, Statistikcentralen, familjevåld och våld i nära relationer, anmälan om brott, 2019).

Av de våldtäktsförbrytare som kom till polisens kännedom 2018 var 99,6 procent män och 0,4 procent kvinnor. Offrens könsfördelning var i praktiken den omvända: 97 procent kvinnor och tre procent män (Rikollisuustilanne 2018, s. 71).

Det går emellertid inte att uttala sig om gärningarnas motiv för olika typer av brott. Gärningarnas motiv har däremot utretts i vissa separata undersökningar. I den uppföljning av brott mot liv som Institutet för kriminologi och rättspolitik, Polisyrkeshögskolan och inrikesministeriets polisavdelning inledde 2002 anges också motivet för gärningen (Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten, Institutet för kriminologi och rättspolitik, publikationsserien Katsauksia 28/2018. Henkirikoskatsaus 2018. Martti Lehti). Bland motiven finns t.ex. fyllegräl, svartsjuka, mentala problem eller hämnd eller för att få slut på ett mobbningsförhållande. Kön finns inte med bland motiven.

I Polisyrkeshögskolans uppföljning av hatbrott (Jenita Rauta: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2019, publikationsserien Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 16/2020, innehåller ett sammandrag på svenska) utreds i sin tur hur allmänt det är att brott där hat som motiv är en straffskärpningsgrund enligt gällande strafflag.

2.2 Hat som motiv för en gärning

Hatbrott eller hatretorik är allmänna begrepp som inte används i strafflagen. Dessa begrepp används i den offentliga debatten för att beskriva ett visst fenomen. Hatbrott används som allmän benämning på brott som motiveras av en viss antipati som i allmänhet riktar sig mot en minoritet. Strafflagen reglerar inte fenomen, utan gärningar. Brotsrekvisiten omfattar enstaka gärningar (gärningstraffrätt) för vilka straffet förutsätter att gärningen uppfyller brotsrekvisiten i fråga och sådant tillräknande bestämmelsen förutsätter (uppsåt eller vållande). Bestämmelserna i strafflagen ska vara tydliga och exakta på det sätt som legalitetsprincipen förutsätter, så att gärningens straffbarhet är förutsägbar. Strafflagen identifierar och bedömer emellertid också gärningar utifrån deras motiv vid straffmätningen.

Enligt den uppföljning av hatbrott som pågått från och med 2008 registrerade polisen under 2019 sammanlagt 899 anmälningar om misstänkta hatbrott, vilket framgår av Polisyrkeshögskolans publikation Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2019. Detta är en procent mindre än under året innan. Något över hälften av anmälningarna om hatbrott 2019 gällde verbala kränkningar, hot eller trakasserier. Antalet fall av denna typ ökade (12 procent) jämfört med året innan. De näst flesta av brotten var misshandelsbrott, vars antal minskade (-10 procent) jämfört med 2018. Gärningar med hatmotiv kan också riktas mot egendom (8 procent).

Största delen av polisanmälningarna (72,3 procent) gällde brott som enligt brottsmisstanken var offrets etniska eller nationella bakgrund. Andelen fall med anknytning till offrets religiösa bakgrund var 14,8 procent, andelen fall med anknytning till sexuell läggning 5,7 procent och andelen fall med anknytning till funktionsnedsättning 4,9 procent. Antalet anmälningar om hatbrott med anknytning till könsidentitet eller könsuttryck var 21 (2,3 procent).

Trakasserier, hatretorik eller våld med anknytning till kön ingår för närvarande inte i hatbrottsutredningen. I ljuset av statistiken har man i utredningen 2019 dock utgående från kön granskat fall som innehåller något av motiven som ingår i definitionen av hatbrott i utredningen i fråga. I utredningen ingår statistik över kön för sakägare till hatbrott enligt brottskategori.

Under granskningsåret var sakägarna i 64 procent av alla huvudbrott som innehöll hatmotiv en man och i 36 procent av fallen en kvinna. Motiven i båda grupperna var mycket likartade. Beaktat enligt brottstyp var de brott som begicks mot män oftast misshandelsbrott (42 procent), medan brott mot kvinnor oftast var ärekränkningar (35 procent). I ett av brottsfallen var sakägarens kön inte känt eller hade inte angetts.

År 2019 meddelade tingsrätterna 22 domar i ärenden som polisen klassificerat som hatbrott. I 12 av dessa var den primära brottsrubriceringen hets mot folkgrupp. I tre av de tio återstående fallen var det primära brottet rubricerat som misshandel. I dessa fall hade hatmotivet samband med etnisk bakgrund, religion, sexuell läggning och könsidentitet. I nio av fallen hade man yrkat på skärpning av domen på grund av hatmotivet. I tre av fallen skärpte tingsrätten domen. I ett fall anknöt hatmotivet till könsidentitet, i ett fall till etnicitet och i ett fall till etnicitet och religion (www.yhdenvertaisuus.fi/sv/hatbrottsstatistik, läst 16.3.2020).

År 2018 uppgick antalet motsvarande domar till 26 (andra än fall som gällde hets mot folkgrupp), varav det primära brottet i 16 fall var misshandel och i fem fall olaga hot. I 9 av dessa 26 fall hade man yrkat på skärpning av domen på grund av hatmotivet. I fyra av fallen skärpte tingsrätten domen. I två av fallen gällde hatmotivet etnisk bakgrund, i ett fall religion och i ett fall sexuell läggning. Domen blev i två fall ovillkorligt fängelse, i ett fall övervakningsstraff och i ett fall villkorligt fängelse förenat med böter. (Viharikokset kärjäoikeuksissa 2018. Oikeusministeriö 2019, www.yhdenvertaisuus.fi/viharikostilastoja; se även Hatbrott som behandlats vid tingsrätterna 2018. Justitieministeriet 2019, www.yhdenvertaisuus.fi/sv/hatbrottsstatistik).

Av det material som samlats in om hovrätterna framgår att våldsbrottsligheten fram till 2019 har varit den vanligaste brottsligheten som omfattas av bestämmelsen om hatmotiv (Terhi Jyrkiö-Shamsi: Viharikokset tuomioistuimissa – ns. vihamotiivi koventamisperusteena hovioikeuksien käytännössä. Valittuja kysymyksiä rikos- ja prosessioikeudesta II, red. Koponen-Lahti-Elo, publikationsserien Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2019, s. 57).

Under de senaste åren har det gjorts flera utredningar om förekomsten av s.k. hatretorik. Begreppet hatretorik är inte jämförbart i de olika undersökningarna eller utredningarna eller i de enkäter eller svar som hänför sig till dem. Inte heller begreppet sexualiserad hatretorik har någon motsvarighet i strafflagen. Utredningarna återspeglar således inte den straffrättsliga bedömningen. Utredningarna och undersökningarna ger dock en uppfattning om könsrelaterad hatretorik som fenomen.

Enligt utredningar har hatretorik riktad mot kvinnor ökat betydligt som fenomen och den skiljer sig från hatretorik riktad mot män. I hatretorik riktad mot kvinnor är ett framträdande drag enligt utredningarna att kvinnan blir kallad hora eller förödmjukas genom att hennes kropp håns eller kritiseras. Hatretorik mot kvinnor inbegriper ofta brutala och sexualiserade hot om

dödande, våldtäkt eller annat våld och innehåller hotfulla kommentarer relaterade till utseende, sexualitet eller könsroller (Institutet för hälsa och välfärd. Jämställdhet mellan könen. Centret för jämställdhetsinformation. Sukupuolten tasa-arvo, Vihapuhe rajoittaa kohteensa oikeutta olla ja tulla kuulluksi – Me #EmmeVaikene. 28. marraskuuta 2017.).

I jämställdhetsbarometern 2017 tillfrågades respondenterna för första gången om sådan hatretorik som de själva upplevde har anknytning till deras kön och som definierades som nedsättande eller hotfullt tal eller nedsättande eller hotfulla skrivelser. Kvinnor rapporterar att de har upplevt könsrelaterad hatretorik oftare än män. Totalt uppgav 15 procent av kvinnorna och 8 procent av männen att de någon gång upplevt hatretorik med anknytning till kön. I yngre åldersgrupper hade könsrelaterad hatretorik upplevts oftare än i äldre åldersgrupper.

Enligt barometern kan personer i särskilt utsatt eller synlig ställning bli tvungna att möta mer osakligt beteende eller hatretorik än andra. På basis av resultaten har minoritetstillhörighet gjort att särskilt kvinnor utsatts för hatretorik. Av de kvinnor som uppgav sig tillhöra en minoritet hade 27 procent upplevt könsrelaterad hatretorik, medan 9 procent av de män som uppgav sig tillhöra en minoritet hade upplevt motsvarande.

På basis av sin position i arbetslivet hade kvinnor upplevt mer hatretorik än män vare sig de varit chefer, tjänstemän eller arbetstagare. Skillnaden var särskilt stor mellan kvinnor och män i chefsställning eller som hade ledande befattningar eller var högre tjänstemän. Av kvinnorna i en sådan ställning hade 15 procent blivit utsatta för hatretorik, medan knappt 4 procent av männen i samma ställning hade mött hatretorik.

Omfattningen, karaktären och konsekvenserna av hatretorik som påverkar det samhälleliga beslutsfattandet har också undersökts inom ramen för ett forskningsprojekt. (Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2017:57, innehåller ett sammandrag på svenska). Enligt undersökningen är hatretorik som riktar sig mot beslutsfattare ett växande problem. Det framkom att en tredjedel av de kommunala beslutsfattarna hade utsatts för hatretorik på grund av sitt arbete. Två tredjedelar av beslutsfattarna bedömde att hatretoriken hade ökat under de senaste åren. På basis av intervjuerna och de öppna svaren utsätts unga kvinnor och rasifierade oftare än andra för allvarliga hot. Enligt enkätsvaren upplever kvinnor betydligt mer hatretorik än män bland de finländska kommunala beslutsfattarna. De kvinnor som deltog i undersökningen berättade att hatretorik ofta har att göra med deras kön. Enligt enkätsvaren används hatretorik också medvetet för att utöva påtryckning i syfte att tysta ner en person eller påverka politiska åsikter.

I engelskspråkiga länder och i Sverige, och under den senaste tiden i allt högre grad också i Finland, har det förts en offentlig debatt om manshat, dvs. så kallad misandri, och dess uttryck. Till exempel i sociala medier kan sådana nedsättande uttryck om män som kön eller om enskilda män användas som inte anses godtagbara om de uttalas om kvinnor som kön eller om en kvinna.

2.3 Utmätning av straff och straffskärpningsgrunder i 6 kap. 5 § 1 mom. i strafflagen

I 6 kap. 3 § i strafflagen föreskrivs det om utgångspunkterna för bestämmande av straff. Enligt 1 mom. ska ett straff bestämmas med beaktande av samtliga grunder som enligt lag inverkar på storleken och arten av straffet samt enhetligheten i straffpraxis. Enligt 2 mom. är de grunder som nämns i 4–8 § i kapitlet sådana som påverkar straffmätningen förutom de som föreskrivs någon annanstans i lag.

RP 7/2021 rd

Bestämmandet av straff grundar sig på den straffskala som föreskrivs i en bestämmelse om brottet i fråga. Med enhetligheten i straffpraxis i åtanke strävar man efter att säkerställa att likställighetsprincipen iakttas vid straffmätningen. När man strävar efter en enhetlig straffpraxis är det väsentligt att jämföra gärningen i fråga med andra liknande gärningar och beakta de straff som utmätts för gärningarna (HD 2015:12, punkt 8 och de avgöranden som nämns där).

I 6 kap. 4 § i strafflagen föreskrivs det om den allmänna principen för straffmätning. Straffet ska mätas ut så att det står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt. Brottets skadlighet och farlighet bedöms utifrån en följd som relateras till en brottsbeskrivning (RP 44/2002 rd, s. 190). Gärningsmannens skuld syftar å sin sida både på gärningens motiv och på den skuld som framgår av gärningen (HD 2008:85, punkt 4).

Det bör noteras att gärningens motiv bör beaktas redan enligt 6 kap. 4 § i strafflagen genom den allmänna bestämmelsen om straffmätning. Motiven till gärningen fogades till bestämmelsen i samband med reformen av den allmänna straffläran, även om motiven till gärningen redan tidigare beaktades i skuldbedömningen. I lagtexten ville man tydligt ange att motiven till gärningen inte beaktas enbart när de uttryckligen nämns som en skärpningsgrund eller en grund för strafflindring. Detta eftersom man genom att inkludera motiven som grund för antingen skärpning eller lindring av straffet kan ta upp endast ett begränsat antal olika motiv. Skuldbedömningen inbegriper också bedömningen av gärningens motiv, eftersom det till exempel vid en analys av uppsåt är viktigt att gestalta gärningsmannens syften och ge en förklaring till dem. (RP 44/2002 rd s. 184, Jussi Tapani – Matti Tolvanen, Riksoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano, 3:e omarbetade upplagan, 2016).

I 6 kap. 5 § 1 mom. i strafflagen föreskrivs det om straffskärpningsgrunder. Enligt momentet är straffskärpningsgrunderna 1) att den brottsliga verksamheten är planmässig, 2) att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, 3) att brottet begås mot ersättning, 4) att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa, och 5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag. I 2 mom. definieras vad som avses med organiserad kriminell sammanslutning.

Den skärpningsgrund som nämns i strafflagen lämpar sig allmänt för alla typer av brott och för brott som begåtts utifrån de motiv som nämns i strafflagen.

I 6 kap. i strafflagen föreskrivs det också om val av straffart. De allmänna principerna och grunderna för straffmätning i 6 kap. som nämns ovan beaktas också vid valet av straffart utöver vad som i kapitlets underavdelning om val av straffart föreskrivs om de särskilda urvalsgrunder som gäller varje straffart (RP 44/2020 rd, s. 25/II). Tillämpningen av en skärpningsgrund kan således i enskilda fall leda till att t.ex. villkorligt fängelse döms ut som ovillkorligt.

En omständighet som har beaktats när brottsbeskrivningen kom till får i princip inte tillmätas ny relevans vid straffmätningen (förbudet mot s.k. dubbelkvalifikation). Lagens förarbeten nämner diskriminering och hets mot folkgrupp som exempel (RP 44/2022 rd, s. 196, RP 317/2010 rd, s. 36/II).

I bestämmelsen om skärpningsgrunden enligt 5 § 1 mom. 4 punkten används ett ganska neutralt uttryck för att ett brott begås av ett motiv som grundar sig på en viss omständighet. Lagen

RP 7/2021 rd

definierar inte motivets kvalitet. När det dock är fråga om en skärpningsgrund, dvs. en omständighet som leder till strängare straff, ska gärningsmannens attityd till föremålet för den gärning som nämns i lagen naturligtvis vara negativ, och i ljuset av flera omnämmanden i förarbetena till lagen är det i allmänhet fråga om den starkaste graden av negativ attityd, dvs. hat som riktas mot föremålet för gärningen. Ofta talas det i den juridiska litteraturen om hatmotiv. Det är fråga om negativt laddade känslor som avslöjar vissa drag hos upphovsmannen. Den straffrättsliga principen förutsätter dock att gärningsmannens personlighet och karaktärsdrag inte som sådana tas som grund för straffmätningen. Det negativa motivet ska framgå av gärningen (Jussi Tapani – Matti Tolvanen, Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3 omarbetade upplagan, 2016).

Skärpningsgrunden i fråga om vissa av de motiv som räknas upp i 1 mom. 4 punkten har en gång i tiden angetts framför allt för att skydda olika minoritetsgrupper. Gärningar som motiveras av främlingsfientlighet eller fientlighet mot olika minoritetsgrupper ska bedömas strängare än genomsnittet. Brott som riktar sig mot minoritetsgrupper som är i behov av skydd är mer klandervärda än genomsnittet, eftersom de äventyrar ställningen, rättigheterna och tryggheten för dem som hör till dessa grupper på ett sätt som ofta överstiger den olägenhet som ett motsvarande brott i genomsnitt ger upphov till. Brott som begås av rasistiska motiv kan väcka allvarlig rädsla hos offret, eftersom han eller hon inte har blivit offer för ett brott av en slump, utan på grund av en allmänt iakttagbar egenskap som eventuellt även i fortsättningen kommer att utsätta honom eller henne för brott. På samma sätt som vid den ligarelaterade straffskärpningsgrunden (6 kap. 5 § 2 punkten i strafflagen) kan skärpningsgrunden motiveras med hotet om ökat rasistiskt våld. De rasistiska brotten är ofta dessutom välplanerade, i jämförelse med t.ex. fall av misshandel i samband med konfliktsituationer eller skadeståndsbrott av stundens ingivelse. Även detta utgör skäl för att behandla dessa brott strängare. (RP 44/2002 rd, s. 195.)

Bestämmelsen i 5 § 1 mom. 4 punkten fick sin nuvarande form 2011 när det 2003 upprättade tilläggsprotokollet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur (ETS 189) till Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet (FördrS 60/2007) och rådets rambeslut om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen (rådets rambeslut 2008/913/RIF) sattes i kraft nationellt. I den bestämmelse som ursprungligen gällde skärpningsgrunderna i 5 § 1 mom. 4 punkten kom ett rasistiskt motiv i fråga som skärpningsgrund endast när brottet riktades mot en person som hör till en viss folkgrupp uttryckligen på grund av att personen hörde till denna grupp.

Rambeslutet förutsatte i första hand att rasistiska motiv ska betraktas som försvårande omständigheter oberoende av brottets art och oberoende av vem eller vad brottet riktar sig mot. Därför ströks i bestämmelsen omnämmandet av att gärningen riktar sig mot en person som har sådana egenskaper hos en viss grupp som utgör grund för att brottet begås, så i den nuvarande bestämmelsen nämns endast att gärningen begås utifrån ett motiv med de egenskaper som nämns i bestämmelsen. Den gällande skärpningsgrunden kan därmed i vissa exceptionella fall lämpa sig också när ett brott riktar sig mot en person som hör till en majoritetsgrupp, om brottet har begåtts med något av de motiv som avses i bestämmelsen (RP 317/2010 rd, s. 36).

I motiveringen till lagändringen 2011 konstateras det att ett brott som begåtts med rasistiskt motiv kan vara lika klandervärdt när det riktar sig mot någon annan person, t.ex. mot en person som motarbetar rasistiskt motiverad hets och rasistiskt våld eller mot en myndighet som utreder misstankar om ett rasistiskt brott. Som andra exempel nämner förarbetena till 2011 års lag att föremålet för brottet är en person som i egenskap av anställd vid en flyktingförläggning utför sina uppgifter eller en advokat som tillhör majoritetsbefolkningen och driver ett misstänkt brottsoffers sak eller en person som har börjat försvara en person som utsatts för ett våldsbetonat rasistiskt angrepp (RP 317/2010 rd, s. 36). I alla de exempel som nämns i förarbetena tillhör

RP 7/2021 rd

föremålet för brottet alltså en majoritetsgrupp eller majoritetsbefolkningen, men en drivande faktor för gärningen är fortfarande ett motiv som anknyter till en minoritetsgrupp, såsom rasism.

Det tydligaste ställningstagandet för att skärpningsgrunden för hatmotiv ska tillämpas på brott som riktar sig mot en företrädare för en majoritetsgrupp uttryckligen på grund av att personen hör till en majoritetsgrupp finns i den ursprungliga regeringspropositionen från 2002. Enligt den kan bestämmelsen om skärpning i vissa exceptionella fall också tillämpas på brott som riktar sig mot en person som hör till en majoritetsgrupp, om brottet har begåtts uttryckligen på grund av denna gruppstillhörighet (RP 44/2002 rd, s. 195/II).

År 2011 fogades för tydlighetens skull också ett omnämnande av motiv med anknytning till sexuell läggning till bestämmelsen om hatmotiv som skärpningsgrund. Med motiv som grundar sig på de egenskaper som nämns särskilt i den gällande paragrafen jämföras dessutom andra motiv ("ett annat motiv som är jämförbart med dessa"). Andra grupper som kan jämföras med de grupper som nämns i bestämmelsen och som behöver särskilt skydd kan enligt motiveringen anses vara t.ex. könsrelaterade minoriteter, såsom transpersoner och intersexuella personer samt personer som lider av någon viss sjukdom (RP 317/2010 rd, s. 37/II). Straffet har också i rättspraxis skärpts i fråga om brott som riktar sig mot företrädare för sådana könsrelaterade minoriteter som nämns ovan och bestämmelsens omnämnande av något annat motiv som är jämförbart med dessa har tillämpats (t.ex. Helsingfors tingsrätt 6.5.2019, R 17/3619).

2.4 Juridiska personers straffansvar

Utöver bestämmelserna om skärpningsgrunder innehåller strafflagen också bestämmelser om juridiska personers straffansvar. I dessa grundar sig ansvaret på att gärningen riktar sig mot samma grupper som i bestämmelserna om skärpningsgrunder i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen. På grov ärekränkning och olaga hot där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar (24 kap. 13 § och 25 kap. 10 § 2 mom. i strafflagen).

Vad som bestäms om juridiska personers straffansvar tillämpas enligt 17 kap. 24 § 2 mom. 2 punkten också på offentlig uppmaning till grov ärekränkning eller olaga hot när motivet för uppmaningen eller förledandet är något av de hatmotiv som nämns ovan.

Bestämmelserna utformades ursprungligen för att uppfylla de skyldigheter som tillkom i och med godkännandet av tilläggsprotokollet om kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur till Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet och av rådets rambeslut om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen. I förarbetena till lagen i fråga konstateras det att bestämmelserna om juridiska personers straffansvar är avsedda för att understryka sammanslutningars ansvar för att övervaka verksamheten och förhindra brott inom den. För att en juridisk person ska kunna ställas till svars för ett brott begånget med ett rasistiskt motiv krävs det att den sammanslutning inom vilken brottet begås har en organiserad och systematisk verksamhet. Rasistiska brott är dock i allmänhet brott begångna av en enskild person eller en mer eller mindre organiserad grupp där det i normala fall inte är tänkbart att en juridisk person har straffansvar. Det konstaterades därför i motiveringen till lagen att juridiska personers straffansvar därför under finländska förhållanden bara kan aktualiseras i mycket sällsynta exceptionella fall (RP 317/2010 rd, s. 13–14) Enligt rättsstatistiken har bestämmelserna inte tillämpats.

I samband med ett brott som innebär olaga hot, grov ärekränkning eller offentlig uppmaning till brott torde ett eventuellt hatmotiv som anknyter till offrets kön för närvarande kunna grunda

straffansvaret för juridiska personer på ett sådant annat motiv som är jämförbart med dessa som nämns i de nuvarande bestämmelserna. Det finns dock ingen rättspraxis i fråga om detta.

Utöver grov ärekränkning och offentlig uppmaning till brott kan det vara fråga om brott som har begåtts genom ett massmedium, och då tillämpas lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003, RP 54/2002 rd, s. 72). Lagen innehåller särskilda bestämmelser om ansvar, såsom en bestämmelse om chefredaktörens ansvar, utgivarens skadeståndsansvar och tvångsmedel som riktar sig mot utgivaren.

2.5 Jämställdhetslagen och diskrimineringslagen

Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986, nedan jämställdhetslagen) förbjuder diskriminering på grund av kön. Lagen syftar också till att förebygga diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck.

Lagen definierar också vad som avses med trakasserier på grund av kön i den lagen. Enligt 7 § 8 mom. i jämställdhetslagen avses med sådana trakasserier någon form av icke önskvärt beteende som har samband med en persons könstillhörighet, könsidentitet eller könsuttryck och som inte är av sexuell natur, men vars syfte är eller som leder till en kränkning av en persons psykiska eller fysiska integritet och skapar en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning. Sådant beteende tar sig uttryck t.ex. i nedsättande yttranden om det motsatta könet och annan nedvärdering av det motsatta könet (RP 195/2004 rd, s. 28/II).

Förbjuden diskriminering enligt lagen ska anses föreligga, om en arbetsgivare efter att ha fått vetskap om att en arbetstagare i sitt arbete har blivit utsatt för sexuella trakasserier eller andra trakasserier på grund av kön försummar att vidta de åtgärder som står till buds för att förhindra trakasserier. Arbetsgivarens skyldighet gäller enligt förarbetena till lagen trakasserier som en arbetstagare utsätts för i sitt arbete. (RP 195/2004 rd, 35/II).

Jämställdhetsombudsmannen eller en arbetsmarknadscentralorganisation kan föra sådan diskriminering på grund av kön som avses i bestämmelserna i jämställdhetslagen inför diskriminerings- och jämställdhetsnämnden för behandling och förlikning, förbud eller föreläggande av vite.

I 8 § i diskrimineringslagen (1325/2014) förbjuds i sin tur diskriminering på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person.

I jämställdhetslagen definieras könsidentitet, med vilken avses en persons upplevelse av sin könstillhörighet. Med könsuttryck avses i den lagen att könstillhörigheten förs fram genom klädsel, uppförande eller på något annat motsvarande sätt. Vad som i jämställdhetslagen föreskrivs om diskriminering på grund av könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning tillämpas på motsvarande sätt på diskriminering på grund av att en persons fysiska könsegenskaper inte entydigt är en kvinnas eller en mans.

2.6 Arbetarskyddslagen

I arbetarskyddslagen (738/2002) finns bestämmelser om arbetsgivarens skyldigheter i situationer där trakasserier och risken för våld förekommer på arbetsplatsen. Lagen tillämpas på arbete som utförs på grundval av arbetsavtal samt på arbete som utförs i tjänsteförhållande eller

därmed jämförbar offentligrättslig anställning. I 8 § finns bestämmelser om arbetsgivarens allmänna omsorgsplikt. I 28 § i arbetarskyddslagen föreskrivs det att om det i arbetet förekommer trakasserier eller annat osakligt bemötande av en arbetstagare som medför olägenheter eller risker för arbetstagarens hälsa, ska arbetsgivaren sedan denna fått information om saken med till buds stående medel vidta åtgärder för att avlägsna missförhållandet.

I 25 § i lagen föreskrivs det om arbetsgivarens skyldigheter att vidta åtgärder för att reda ut belastningsfaktorer som äventyrar arbetstagarens hälsa och för att undvika eller minska risken för sådana faktorer. Belastning som äventyrar hälsan kan vara skadlig fysisk eller psykisk belastning.

3 Målsättning

Målet för propositionen är att betona hur klandervärda sådana gärningar vars motiv är hat som baseras på offrets kön.

Brotten riktar sig i allmänhet mot företrädare för ettdera könet. Könstillhörigheten eller könsidentiteten är därmed en faktor i alla brott med detta motiv där offret är en fysisk person. I vissa särskilda situationer kan en persons yttre egenskap, såsom kön, dock vara det enda eller det starkaste motivet för gärningen. Hat på grund av en yttre egenskap, såsom kön, som motiv för en gärning kan väcka allvarlig rädsla hos offret. En synlig yttre egenskap kan utsätta honom eller henne för ett brott, t.ex. misshandel eller skadegörelse, på nytt.

Brott som kränker individens frid, ära eller integritet (olaga hot, förföljelse) är särskilt skadliga, om de avskräcker den som drabbas från att delta i den offentliga debatten eller gör att han eller hon undviker att behandla vissa ämnen i offentligheten (chilling effect). Propositionens mål anknyter i detta hänseende till det mål i regeringsprogrammet som gäller att effektivare än tidigare ingripa i systematiska och riktade trakasserier eller hot mot yttrandefriheten, myndighetsverksamheten, forskningen och informationsförmedlingen.

Strafflagen är en könsneutral lag, och det finns inte några grunder för att placera män och kvinnor i olika ställning i lagen i fråga. Utgångspunkten är att gärningen är lika klandervärd oberoende av om den riktar sig mot en man eller en kvinna. I ljuset av de utredningar som nämns i avsnitt 2.1 är det dock i praktiken oftare kvinnor än män som utsätts för trakasserier, hot eller gärningar som kränker privatlivet och som i värsta fall kan antas visa på hat mot ett visst kön.

Målet är också att betona sammanslutningars ansvar för att inom sin verksamhet övervaka och förhindra sådana brott som nämns ovan.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås det att det till straffskärpningsgrunderna ska fogas ett omnämmande av gärningar där motivet baseras på offrets kön.

Motiven är viktiga när det gäller att ge ett allmänt moraliskt omdöme om en gärning, eftersom de säger något om gärningsmannen själv, om hurdan han eller hon är och vad han eller hon har för syften. I strafflagen har man dock av hävd förhållit sig restriktivt till att ange bevekelsegrunder, dvs. motiv till handlingen, i lagstiftningen. Straffrätten reglerar handlingar, vilket ger anledning att förhålla sig restriktivt till sådana straffrättsliga omständigheter som leder till strängare straff beroende på gärningsmannens personlighetsdrag (RP 44/2002 rd, s. 191, Jussi Tapani

& Matti Tolvanen, Rikosoikeus – rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3 omarbetade upplagan, 2016).

Dessutom skiljer sig den allmänna moraldiskussionen och indignationen från ett faktiskt straffbeslut. Alla schatteringar i den moraliska debatten kan inte filtreras ner till straffrättsliga bestämmelser eller straffrättslig praxis. Det är stor skillnad mellan olika grader av moralisk indignation eller moraliskt fördömande och de fängelsestraff som mäts ut och eventuellt omfattar flera år. Att straff används och att straff skärps måste kunna motiveras med förnuftsmässiga och praktiska skäl. Detta skall kunna förutsättas också av de motivbaserade straffskärpande grunderna. Dessa måste tillräckligt ostridigt kunna bevisa gärningsmannens större skuld eller gärningens farlighet (RP 44/2002 rd, s. 191).

Motiven till en gärning nämns för närvarande i den allmänna bestämmelsen om straffmätning och ingår i skuldbedömningen. Också hat riktat mot kön kan således redan nu beaktas vid skuldbedömningen. Dessutom är det möjligt att som ett sådant annat motiv som är jämförbart med de som nämns särskilt i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen beakta kön som grund för skärpning av straffet. Det finns dock inga uppgifter om rättspraxis i detta avseende. Att uttryckligen nämna offrets kön som ett motiv för gärningen i bestämmelsen om skärpningsgrunden i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen förtydligar således rättsläget jämfört med nuläget.

Det är också i övrigt motiverat att i lagstiftningen bedöma hat riktat mot kön på samma sätt som rasism. Precis som när det gäller etniskt ursprung eller hudfärg har offret för ett motiv som baseras på kön inte utvalts till offer för brottet av en slump, utan på grund av en synlig egenskap som eventuellt även i fortsättningen kan komma att göra honom eller henne till föremål för brott. Detta kan leda till allvarlig rädsla hos offren för sådana brott.

Skärpningsgrunden för ett strängare straff kan motiveras också med en ökad risk för våld eller ökat våld. Detta kan ske i enskilda fall, om samma offer först utsätts för lindrigare gärningar, såsom verbala kränkningar, som kan trappas upp till fysiskt våld eller hot om fysiskt våld. En atmosfär av hotande våld kan också öka på allmän nivå, om man varken genom lagstiftning eller på konkret nivå ingriper i gärningar där könsrelaterat hat utgör motivet. Alla dessa omständigheter talar för en strängare behandling av sådana brott.

Brott som kränker individens frid, ära eller integritet av ett könsrelaterat skäl (t.ex. olaga hot, förföljelse) eller leder till skada på egendom är också särskilt skadliga, om den som är föremål för brotten inte längre vill delta i den offentliga debatten eller undviker att behandla vissa ämnen i offentligheten (s.k. chilling effect).

Med kön avses kvinnor och män. Strafflagen är en könsneutral lag, och det finns inte några grunder för att placera män och kvinnor i olika ställning i bestämmelsen. I ljuset av utredningarna har det samhälleliga behovet av förslaget uppkommit för att understryka hur klandervärda sådana sexuellt färgade trakasserier, hot och gärningar som kränker privatlivet som är riktade mot i synnerhet kvinnor är, när de motiveras av kön och hat som riktas mot kön. Motsvarande gärningar som riktas mot det manliga könet är naturligtvis lika klandervärda.

Det bör noteras att vilka som helst könsrelaterade uttryck eller gärningar som hänför sig till sexualitet trots det inte får leda till att den föreslagna nya skärpningsgrunden tillämpas. Det ska vara fråga om hatmotiv som allmänt har samband med kön på motsvarande sätt som i fråga om andra s.k. hatmotiv som anges i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen. De skärpningsgrunder som gäller för nuvarande hatmotiv lämpar sig inte, om gärningen t.ex. riktar sig mot en representant för en viss grupp av en slump. På motsvarande sätt sammanhänger motivet för t.ex. en våldsverkare oftast inte med offrets kön eller att tvinga offret till underkastelse på grund av

dennes kön. Motivet kan vara till exempel hämnd, svartsjuka, situationen i parförhållandet, penningfrågor, skulder eller problem i samband med vårdnaden om barn. Likaså kan meningsskiljaktigheter i politiska frågor ibland resultera i sexuellt färgade kränkningar, vilket innebär att det kan vara svårt att urskilja det egentliga motivet för gärningen eller att det finns flera motiv.

Med tanke på tillämpningen av ett könsrelaterat hatmotiv är det väsentligt att den misstänkte/förövaren antar att föremålet för gärningen är en man eller kvinna och att brottet begås utifrån detta antagande.

För att få en uppfattning av hur könsrelaterade hatmotiv tar sig uttryck kan man i viss mån söka ledning i tidigare rättspraxis och rättslitteratur som gäller hatmotiv. Som ett hjälpmedel för att identifiera hatmotiv i polisens och åklagarnas utbildning har man använt indikatorer som beskriver hatmotiv. Indikatorerna kan användas i alla skeden av straffprocessen. Förundersökningen har stor betydelse när det gäller att i ett tidigt skede finna ett eventuellt hatmotiv. Hela straffprocessen gagnas av att ett eventuellt hatmotiv utreds redan från det att brottsanmälan gjordes. Polisen har sedan ingången av 2019 varit skyldig att informera åklagaren, om det är fråga om ett brott som misstänks ha ett motiv som avses i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen (Polisstyrelsens anvisning POL-2018-50758).

I den handledning med information och exempel på hatretorik och hatbrott för lagtillämpare som justitieministeriet gett ut nämns i samband med undersökningen av hatmotiv, i synnerhet vid våldsgärningar, följande indikatorer som nedan har omarbetats med tanke på könsrelaterade hatmotiv (Information och exempel om hatbrott och hatretorik. Handbok för rättsväsendet. Justitieministeriet. s. 21-23).

En indikator som kan bedömas är offrets eller vittnets uppfattning om motivet: misstänker offret eller vittnet att brottet motiverades av hat mot ett visst kön? En faktor som anknyter till offret kan vara att han eller hon är aktiv i frågor som gäller könstillhörighet. Den misstänktes beteende och kommunikation före det inträffade kan återspegla ett hatmotiv, bland annat om den misstänkte har lämnat kommentarer eller publicerat texter som anknyter till hatmotiv. Den misstänkte kan också vara aktiv i en "hatgrupp" i sociala medier. Den misstänkte har eventuellt tidigare gjort sig skyldig till motsvarande gärningar eller misstänkts för sådana. Att gärningen sker under eller direkt efter en könsrelaterad sammankomst eller demonstration kan vara en indikation på hatmotiv. En sammanslutning som tar ställning till könsrelaterade frågor kan ha varit föremål för skadegörelse tidigare, eller så har offret eller en sammanslutning som offret tillhör kanske tidigare fått hotfulla meddelanden. Också brottsplatsen och brottstidpunkten kan vara en indikator. Platsen kan ha betydelse, om gärningen sker t.ex. nära eller riktat sig mot ett skyddshem eller en könsrelaterad sammanslutnings verksamhetslokaler. Ibland kan våldets art vara en indikator på motivet.

I rättslitteraturen har man med stöd av rättspraxis ansett att rasistiskt färgade skällsord i samband med en gärning inte automatiskt leder till tillämpning av en skärpningsgrund, även om det kan ge upphov till en viss grad av misstanke eller presumtion om hatmotiv. Det som har betydelse är om det för gärningen har lagts fram något annat tillräckligt trovärdigt motiv. Nedsättande och förolämpande könsrelaterade uttryck ger således inte som sådana automatiskt uttryck för ett sådant hatmotiv riktat mot ett visst kön som tillämpningen av skärpningsgrunden förutsätter, även om skällsorden kan vara ärekränkande. I praktiken gör man ofta sig skyldig till könsrelaterade förolämpningar i ett upprört tillstånd, som ursprungligen har någon annan orsak eller bevekelsegrund än ett allmänt hat riktat mot ett visst kön. Det är således motiverat att tröskeln för att tillämpa den skärpningsgrund där könet utgör motiv för gärningen är hög i dessa fall.

RP 7/2021 rd

Alla som är införda i befolkningsregistret i Finland har för närvarande en anteckning om juridiskt kön, vilket är antingen kvinna eller man. Människors könsidentitet och könsuttryck varierar dock, och alla är inte entydigt kvinnor eller män. I 3 § i jämställdhetslagen definieras könsidentitet, med vilken avses en persons upplevelse av sin könstillhörighet. Med könsuttryck avses att könstillhörigheten förs fram genom klädsel, uppförande eller på något annat motsvarande sätt. Vad som i jämställdhetslagen föreskrivs om diskriminering på grund av könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning tillämpas på motsvarande sätt på diskriminering på grund av att en persons fysiska könsegenskaper inte entydigt är en kvinnas eller en mans.

De begrepp som gäller könsångfald och som används i jämställdhetslagen är dock inte vedertagna. I jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018 (B 22/2018 rd, s. 75) konstateras det att människor använder många olika benämningar när de berättar om sin egen könsidentitet och hur de uttrycker sitt kön. Dessa benämningar och definitionerna av dem ändras med tiden och strafflagen är inte rätt instrument för att definiera fenomenen i fråga. I propositionen har man således kommit fram till att motiv för en gärning som anknyter till offrets könsidentitet, könsuttryck eller s.k. intersexualitet även i fortsättningen ska beaktas som ett sådant annat motiv som är jämförbart med de motiv som nämns i bestämmelsen om skärpningsgrunder i fråga om hatmotiv. I ljuset av det tydliga omnämmandet i förarbetena till lagen och i rättspraxis råder det ingen oklarhet om huruvida den skärpningsgrund som gäller hatmotiv på denna grund är tillämplig på fall där sexuell mångfald kommer till uttryck.

Strafflagen innehåller förutom bestämmelsen om skärpningsgrunder också bestämmelser om juridiska personers straffansvar, där grunden för ansvaret är att gärningen riktas mot motsvarande grupper som nämns i bestämmelsen om skärpningsgrunder för hatmotiv. En juridisk person som för närvarande kan ställas till svars för ett yttrandefrihetsbrott som olaga hot, grov ärekränkning eller offentlig uppmaning till brott är sannolikt ett företag inom medie- eller förlagsbranschen. Såsom konstateras i avsnitt 2 i propositionen har diskussionsklimatet i den offentliga debatten enligt olika utredningar blivit hårdare under de senaste åren. Under de senaste åren har det också uppstått alternativa medier som utkommer i form av nätpublikationer och som bedriver hatkampanjer, vilket framgår av inrikesministeriets lägesrapport om våldsbejakande extremism (Våldsam extremism, lägesöversikt 2020, Inrikesministeriets publikationer 2020:8, s. 35, endast presentationsblad på svenska).

Enligt utredningar har kvinnliga forskare och journalister varit föremål för en stor mängd könsrelaterade hot, kränkande uttryck och spridning av uppgifter om privatlivet. Också kommentarer som uttrycker manshat kommer till uttryck i diskussionerna i sociala medier. Dessa gärningar är dock i likhet med rasistiska brott i allmänhet brott som begås av vissa individer eller av icke-organiserade grupper. Det är sannolikt endast fråga om enstaka fall, men det är också möjligt att material där offret trakasserar utifrån ett hatmotiv som baseras på offrets kön systematiskt publiceras inom medie- eller förlagsbranschen eller av en juridisk person i branschen.

Det finns ingen rättspraxis när det gäller att beakta hatmotiv som riktar sig mot kön som ett sådant annat motiv som är jämförbart med de grunder som nämns i bestämmelserna om juridiska personers straffansvar. För att förtydliga rättsläget är det motiverat att till dessa bestämmelser foga ett uttryckligt omnämmande av kön. Detta är också konsekvent med beaktande av det motsvarande tillägg som föreslagits till bestämmelsen om straffskärpning i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen.

Det föreslås således att det till bestämmelserna om juridiska personers straffansvar för grov ärekränkning (24 kap. 13 § i strafflagen) och olaga hot (25 kap. 10 § 2 mom. i strafflagen) fogas ett uttryckligt omnämmande av att motivet för gärningen är offrets kön. Omnämmandet av kön

som motiv för en gärning fogas också till den bestämmelse om straffansvar för juridiska personer som gäller offentlig uppmaning till brott (17 kap. 24 § 2 mom. i strafflagen). Straffansvaret för juridiska personer ska tillämpas på offentlig uppmaning till brott när det brott som det uppmanas eller förleds till är grov ärekränkning eller olaga hot och motivet för uppmaningen eller förledandet är offrets kön.

4.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan könen

I ljuset av de allmänna kriminaliseringsprinciperna bör man förhålla sig negativt till så kallade symboliska bestämmelser i strafflagen. Bestämmelserna i strafflagen ger dock uttryck för att vissa gärningar är klandervärda, vilket har framhävts genom bestämmelserna om straffskärpningsgrunder. En av propositionens viktigaste konsekvenser är att visa att hat riktat mot kön är klandervärt och på så sätt påverka attityderna.

Garantier för och främjande av jämställdhet mellan kvinnor och män samt förbud mot diskriminering på grund av kön är en skyldighet som grundar sig på de människorättskonventioner som gäller i Finland, i synnerhet konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 67 och 68/1986, CEDAW-konventionen eller kvinnokonventionen). Enligt regeringsprogrammet ska dessutom genomförandet av internationella människorättskonventioner främjas och stärkas, i synnerhet Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FördrS 52 och 53/2015, Istanbulkonventionen). Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering innehåller därför flera separata åtgärder för att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor.

Enligt 4 § i jämställdhetslagen har myndigheternas skyldighet att i sin verksamhet främja jämställdheten fastställt och konkretiserats genom åtgärder som preciserar hur detta ska ske. Enligt bestämmelserna i jämställdhetslagen ska myndigheterna i all sin verksamhet främja jämställdheten mellan kvinnor och män på ett målinriktat och planmässigt sätt samt skapa och befästa sådana förvaltnings- och tillvägagångssätt som säkrar främjandet av jämställdheten mellan kvinnor och män vid beredningen av ärenden och i beslutsfattandet. Särskilt de omständigheter som hindrar jämställdheten bör förändras.

Jämställdhetslagen innehåller också ett förbud mot indirekt diskriminering på grund av kön (7 § 3 mom.). Det innebär att personer försätts i olika ställning på grund av kön, könsidentitet eller könsuttryck med stöd av en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringsätt, om personerna till följd av förfarandet i praktiken kan komma att missgynnas på grund av sitt kön. Också i jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018 (B 22/2018 rd, s. 91) lyfts det fram att trakasserier, hatretorik och våld kan vara sexualiserade former av maktutövning som förekommer i många olika skepnader och som på olika sätt drabbar kvinnor, män och könsminoriteter. Dessutom konstateras att behandlingen av dessa fenomen som könsneutrala hindrar ett effektivt ingripande i dem.

Bestämmelserna i strafflagen är könsneutrala, dvs. med kön avses i propositionen både män och kvinnor. Neutrala bestämmelser kan dock i praktiken ha sådana faktiska konsekvenser som nämns i jämställdhetslagen och som skiljer sig åt i fråga om män och kvinnor.

Jämställdhetsbarometern 2017 (Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 8/2018, innehåller ett sammandrag på svenska) återspeglar de attityder som ansluter sig till jämställdheten mellan kvinnor och män. Nio av tio av de som svarat på barometern anser att det behövs ett mer aktivt deltagande av kvinnor inom politiken för att få in mångsidigare sakkunskap i politiken. Andelen av såväl kvinnliga som manliga respondenter som anser att könstillhörigheten saknar

betydelse har ökat under den tid som jämställdhetsbarometern har innehållit denna fråga och det gäller inom alla de politiska delområden där frågan ställts.

Kvinnor som är aktiva inom samhällsdebatten till exempel i egenskap av journalister, forskare eller politiker är dock enligt flera utredningar oftare än män utsatta för kränkande uttrycksätt med sexistiska övertoner. Det kan dock ofta vara svårt att specificera motiven för dem som gör sig skyldiga till sexuellt färgade kränkningar. Brott som kränker individens frid, ära eller integritet (olaga hot, förföljelse) är särskilt skadliga, om de avskräcker den som drabbas från att delta i den offentliga debatten eller gör att han eller hon undviker att behandla vissa ämnen i offentligheten (kallas ofta chilling effect).

Största delen av alla brott riktar sig enligt Statistikcentralens uppgifter fortfarande mot män, och även den som utför gärningen är oftast en man (Sukupuolten tasa-arvo Suomessa, 2018, Statistikcentralen). Den totala brottslighet som män upplevt som offer är i detta avseende av sådan art att propositionen kan bedömas ha en synnerligen marginell effekt på den. Även män kan dock utsättas för hat och bitterhet, manshat, som riktar sig mot det manliga könet. Män kan bli föremål för manshat som yttrar sig i försök att tysta dem i den offentliga debatten, särskilt i frågor som gäller jämställdhet. I fråga om sådana brott står effekten, dvs. framhävandet av gärningens klandervärdhet, i samklang med den som gäller i fråga om motsvarande gärningar mot kvinnor.

Propositionen bedöms i praktiken främja och förbättra i synnerhet kvinnors deltagande i samhällsdebatten i olika aktörsroller. De allmänna attityderna till alla former av sexuellt hat – vare sig det är fråga om gärningar som visar på kvinno- eller manshat – bedöms till följd av propositionen bli mer negativa än tidigare.

4.3 Ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheternas verksamhet

Förslaget om offrets kön som grund för straffskärpning bidrar inte till att öka antalet kommande fall som går till förundersökning och inte heller antalet fall i åklagarnas eller domstolarnas verksamhet. Det är dock viktigt att man utreder eventuella hatmotiv ända från förundersökningen, så propositionen förutsätter i någon mån att poliser, åklagare och domare får utbildning på området. Utbildningen kan genomföras inom ramen för den nuvarande utbildningen om hatbrott och de nuvarande verksamhetsanslagen.

När straffet bestäms bidrar skärpningsgrunderna till ett strängare straff inom ramen för den straffskala som föreskrivs för brottet. Skärpningsgrunden kan inverka både på valet av straffart och på straffmätningen.

Det finns inga närmare systematiska forskningsrön om hur den skärpningsgrund som gäller gärningens motiv inverkar på straffmätningen. Skärpningsgrunderna tillämpas dock i allmänhet relativt sällan. I de utredningar som nämns i avsnitt 2.1 hade skärpningsgrunden i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen tillämpats vid tingsrätterna i 9 fall 2018 och i tre fall 2019. Utifrån det antal fall som nämns ovan bedömer man att det vid tillämpningen av den föreslagna nya skärpningsgrunden blir fråga om en skärpning av enskilda straff i mindre än tio fall årligen.

När det gäller fängelsestraff är det fråga om att straffen skärps med högst några månader. I enskilda fall kan grunden för skärpning också inverka på valet av straffart så att ett annars villkorligt fängelsestraff döms ut som ovillkorligt fängelse eller att villkorligt fängelse kombineras med böter som tilläggsstraff. Enskilda bötesstraff kan skärpas på grund av tillämpningen av skärpningsgrunden så att antalet dagsböter höjs. Obetalda böter som dömts ut av domstolen kan

förvandlas till fängelse. Det kan således antas att propositionen med en viss fördröjning kan öka de enskilda förvandlingsstraffen för böter, men ökningen är inte betydande.

Konsekvenserna för antalet fångar är således små och kan skötas inom ramen för Brottspåföljdsmyndighetens nuvarande omkostnader.

Straffansvaret för juridiska personer kommer också i fortsättningen sällan att tillämpas. Propositionen bedöms inte till denna del ha några konsekvenser för myndigheternas verksamhet.

4.4 Konsekvenser för företagen

I propositionen föreslås det att det till de motiv som kan utgöra grund för straffansvar för juridiska personer i fråga om vissa brott fogas ett omnämnande av offrets kön som motiv för gärningen. De gällande bestämmelserna har i praktiken inte tillämpats. Bestämmelserna är dock ägnade att understryka företagens och sammanslutningarnas ansvar och förebygga de nämnda brotten i juridiska personers verksamhet. Förslaget har inga nämnvärda kostnadseffekter för juridiska personer.

5 Alternativa handlingsvägar

Ett alternativ till det lagförslag som föreslås i propositionen är att det till 11 kap. 10 § i strafflagen, som gäller hets mot folkgrupp, fogas ett omnämnande av kön. I bestämmelsen föreskrivs det att den som för allmänheten tillgängliggör eller annars bland allmänheten sprider eller för allmänheten tillhandahåller information, åsikter eller andra meddelanden där en grupp hotas, förtalas eller smädas på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller på grunder som är jämförbara med de nämnda grunderna, ska dömas till böter eller fängelse i högst två år för hets mot folkgrupp.

Att hets mot folkgrupp togs in i bestämmelsen grundade sig i tiderna på bestämmelserna i de centrala människorättskonventionerna, dvs. Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering och FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Även om ordalydelsen i bestämmelsen inte i sig utesluter att den tillämpas på en folkgrupp som hör till majoritetsbefolkningen, är bestämmelsen i ljuset av internationella avtal och internationellt jämförelsematerial avsedd att skydda folkgrupper i minoritetsställning eller som annars är sårbara eller i behov av särskilt skydd.

I slutet av 2018 fanns det 2 795 000 kvinnor och 2 723 000 män i Finland (Statistikcentralen, Befolkning, Befolkningsstrukturen 31.12.2018). Ingetdera könet kan därmed anses vara en minoritet i samhället. Inte heller i de grävsta faller ligger det i allmänhet någon tanke eller önskan om eller beredskap för att helt eller delvis utplåna könet i fråga som grupp bakom hotfulla eller kränkande uttryck riktade mot män eller kvinnor på samma sätt som vid de kränkningar riktade mot minoritetsgrupper som omfattas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

En utvidgning av begreppet folkgrupp som nämns i bestämmelsen till allt fler grupper kan leda till att bestämmelsen förlorar sin betydelse och att klanderbarheten hos kränkningar av grupper som behöver särskilt skydd drabbas av inflation. Om ett omnämnande av kön som en av de grupper som är i behov av särskilt stöd fogas till bestämmelsen i fråga förändras den principiella karaktären hos uppviglingsbrotten, vilket inom den juridiska litteraturen ibland har kallats dess kärnidentitet (Tatu Hyttinen–Jussi Tapani: Rikoksen ja rangaistuksen äärellä. Publikationer ut-

RP 7/2021 rd

givna av juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet 2018, s. 21, endast på finska). Omnämmandet av kön i bestämmelsen om straffskärpning i anslutning till brottets motiv ändrar inte i samma mån bestämmelsens karaktär.

Skärpningsgrunderna lämpar sig dessutom i princip för alla gärningar eller brottsarter, om de begås utifrån ett sådant motiv som nämns i bestämmelsen. Tillämpningsområdet för en skärpningsgrund som gäller gärningens motiv är således mer omfattande än för uppviglingsbrottet som sådant. Det bör också noteras att om ett omnämmande av kön fogas till båda bestämmelserna, kan de inte tillämpas samtidigt. Omständigheter som redan har beaktats i brottsrekvisitet ska inte längre beaktas vid straffmätningen (det ovan nämnda förbudet mot s.k. dubbelkvalifikation, RP 44/2022 rd, s. 196, RP 317/2010 rd, s. 36/II).

Ett alternativ för genomförande är också att strafflagen inte ändras till någon del, utan att frågan om sexualiserad hatretorik överläts till IT-företagen att hantera enligt deras regler. Relevant är kommissionens meddelande om olagligt webbinnehåll och ansvar för webbplattformer ("Hantering av olagligt innehåll online - Mot ett ökat ansvar för onlineplattformer." KOM (2017) 555, 28.9.2017) och kommissionens rekommendation om åtgärder för att bekämpa olagligt innehåll online C(2018) 1177 final). Europeiska kommissionen och IT-företagen Facebook, Twitter, YouTube och Microsoft åtog sig att fortsätta sina ansträngningar för att ta itu med hatretorik på internet. Företagen åtog sig också att kontinuerligt utveckla interna förfaranden och utbildna sina anställda för att se till att de flesta relevanta anmälningar om avlägsnande av olaglig hatretorik granskas inom 24 timmar och att sådant innehåll vid behov avlägsnas eller görs oåtkomligt.

På nationell nivå har ministerierna, myndigheterna, webbplattformer och frivilligorganisationer vid rundabordssamtal behandlat bekämpningen av olaglig hatretorik, kommissionens ovan nämnda åtgärder i fråga om olagligt innehåll online och ansvaret för webbplattformer samt gällande nationell lagstiftning och rättspraxis.

Den nya kommissionen har för avsikt att förnya den horisontella lagstiftningen om digitala tjänster. Kommissionens arbetsnamn för lagstiftningen är "Digital Services Act", som i synnerhet ska gälla webbplattformer som fungerar på internet (online platforms). Den nya regleringen omfattar de bestämmelser som för närvarande finns i direktivet om elektronisk handel (EU 2000/31/EG, det s.k. e-handelsdirektivet) och eventuellt också andra frågor som gäller digitala tjänster. Det nuvarande e-handelsdirektivet gäller det s.k. informationssamhällets tjänster, med vilka avses tjänster som tillhandahålls elektroniskt och i typfallet via internet. Direktivet har genomförts genom lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014).

Med stöd av e-handelsdirektivet betraktas tjänsteleverantörer numera som mellanhänder som i princip inte ansvarar för det innehåll som användarna laddar ner via tjänsten. I artikel 15.1 i direktiv 2000/31 föreskrivs det att medlemsstaterna inte får ålägga tjänsteleverantörerna någon allmän skyldighet att, i samband med tillhandahållande av sådana tjänster som avses i artiklarna 12, 13 och 14, kontrollera de uppgifter som de överför och lagra och inte heller någon allmän skyldighet att aktivt efterforska fakta eller omständigheter som kan tyda på olaglig verksamhet. Artikel 14.1 i direktivet befriar en leverantör av värdtjänster (hostingtjänster) från ansvar om denne uppfyller något av de två villkor som räknas upp i bestämmelsen, dvs. inte hade kännedom om den olagliga verksamheten eller informationen, eller har handlat utan dröjsmål för att avlägsna informationen eller göra den oåtkomlig så snart han har fått kännedom eller blivit medveten om den. Det framgår av artikel 14.3 i direktiv 2000/31 i kombination med skäl 45 i direktivet att undantaget inte påverkar de nationella domstolarnas eller förvaltningsmyndigheternas möjlighet att kräva att den berörda tillhandahållaren av hostingtjänster upphör med eller förhindrar fortsatt missbruk, bland annat genom att avlägsna olagliga uppgifter eller göra dem

oåtkomliga (t.ex. EU-domstolens dom 3.10.2019 i fråga om begäran om förhandsavgörande i mål C 18/18).

Webbplattformars ansvar för hatretorik är också relevant med avseende på det pågående nationella genomförandet av EU:s direktiv om audiovisuella medietjänster (Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1808 om ändring av direktiv 2010/13/EU om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster, mot bakgrund av ändrade marknadsförhållanden, det s.k. AVMS-direktivet). I det reviderade AVMS-direktivet utvidgas dess tillämpningsområde till att utöver tv-sändningar och beställvideotjänster omfatta även videodelningsplattformar. För videodelningsplattformarna införs krav som skyddar allmänheten från olaglig hatretorik.

De etiska reglerna för IT-företag och samarbetet med myndigheterna är både nödvändigt och viktigt, men i de allvarligaste fallen kan den inte ersätta (straff)lagstiftningen, utan endast komplettera den. Dessutom gäller samarbetet med IT-företagen endast brott mot yttrandefriheten, medan det aktuella lagförslaget omfattar alla typer av brott.

Det är också möjligt att påverka attityderna i skolorna genom att utveckla en verksamhetskultur som förebygger hatretorik och mobbning på grund av kön. Utöver skolan är det obestridligt att hemmet har betydelse för barns och ungas attityder. Könrollerna och attityderna till dem anammats ofta genom de värderingar som hemmet står för. Hemmet kan för en ung person visa sig vara en plats som antingen förebygger eller uttrycker hat riktat mot kön. Betydelsen av vuxnas attitydvärld och trygga närvaro framhävs. Inte heller dessa åtgärder kan i de allvarligaste fallen ersätta lagstiftningsreformer.

6 Grunderna för straffskärpning i de övriga nordiska länderna och i Tyskland

Det är möjligt att skärpa straffet utifrån gärningens motiv i alla nordiska länder utom Island. Detaljerna i skärpningsgrunderna varierar, men ländernas lagar innehåller en förteckning över vissa gruppstillhörigheter som anses kunna utgöra ett motiv för brott, vilket i sin tur kan göra att ett straff som redan dömts ut för en gärning skärps.

Enligt den svenska brottsbalken (1962:700, 29 kap. 2 §) ska som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas bl.a. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Enligt den norska strafflagen (SL § 77) kan man som skärpningsgrund vid straffmätning beakta att bakgrunden till gärningen är någon annans religion eller livsåskådning (livssyn), hudfärg, nationalitet eller etniskt ursprung, sexuella läggning eller funktionsnedsättning eller någon annan omständighet och att gärningen är riktad mot grupper i behov av särskilt skydd (andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern).

Enligt den danska strafflagen (straffeloven § 81.6) kan ett straff skärpas om gärningen grundar sig på någon annans etniska ursprung, religion, sexuella läggning eller motsvarande (at gerningen har baggrund i andres etniske oprindelse, tro, seksuelle orientering eller lignende).

Att ett brott begås utifrån ett könsrelaterat motiv nämns inte uttryckligen som skärpningsgrund i något av de nordiska länderna. I alla nordiska länder nämns dock utöver de minoritetsgrupper

som uttryckligen anges i lagen även andra med dessa jämförbara grupper eller gärningar som begås under motsvarande förhållanden. Det framgår dock inte av rättspraxis i de olika länderna vilka andra grupper eller omständigheter (såsom offrets kön) som i praktiken skulle ha jämförts med de grupper eller förhållanden som uttryckligen nämns i lagarna (Moa Bladini: Hat och hot på nätet. En kartläggning av den rättsliga regleringen i Norden från jämställdhetsperspektiv. NIKK Nordisk information för kunskap om kön, på uppdrag av Nordiska ministerrådet, Göteborg 2017, <https://nikk.no/publikationer/hat-och-hot-pa-natet>).

I den tyska strafflagen (Strafgesetzbuch § 46.2) nämns som skäl för skärpning av straffet gärningsmannens motiv och syften, särskilt rasistiska, främlingsfientliga och andra inhumana motiv. Det är inte tillåtet att beakta omständigheter som utgör en del av brottsrequisitet som en skärpningsgrund. Kön är därmed inte heller i Tyskland en grund för straffskärpning.

7 Remissvar

Merparten av de som gav utlåtande understödde förslaget att foga ett omnämnande av offrets kön till 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen som en ytterligare skärpningsgrund för gärningen samt förslaget om att ändra bestämmelserna om juridiska personers straffansvar.

Riksdagens justitieombudsman, professor Nuotio och professor Tolvanen ansåg att det är tillräckligt att beakta offrets kön som motiv för gärningen med stöd av de allmänna bestämmelserna om straffmätning, och att det inte finns något behov av att föreskriva om ett könsrelaterat motiv som en ny grund för skärpning av straffet i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen.

Jämställdhet för män rf ansåg att det skenbart könsneutrala lagförslaget till sitt tillämpningsområde och sin motivering avsiktligt har formulerats så att det är ytterst osannolikt att det någonsin kommer att tillämpas i sådana fall där ett brott riktar sig mot en man. Därmed ökar lagförslaget den könsbaserade särbehandlingen av kvinnor i Finland och äventyrar jämlikheten. Mansorganisationernas centralförbund rf och Miessakit ry var av samma åsikt.

Centralkriminalpolisen, Polisstyrelsen, Uleåborgs tingsrätt, Riksåklagarämbetet, professor Nuotio, professor Tolvanen, Jämställdhet för män rf och Miessakit rf ansåg att det kan vara problematiskt och svårt att bevisa ett könsbaserat hatmotiv och skilja det från de övriga motiven till gärningen.

Inrikesministeriet, Domstolsverket, Seta ry, jämställdhetsombudsmannen, Naisjärjestöjen Keskusliitto – Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry, Amnesty, Trasek ry, delegationen för jämlikhetsärenden, Oikeuspoliittinen yhdistys – Rättspolitiska föreningen Demla ry och Suomen Psykologiliitto ry ansåg att utöver kön ska offrets könsidentitet, könsuttryck och könsskillnad som motiv för gärningen uttryckligen nämnas som en grund för skärpning av straffet i 6 kap. 5 § 1 mom. i strafflagen, i stället för att som för närvarande ingå bland dem som implicit nämns som ”ett annat motiv som är jämförbart med dessa” i bestämmelsen. Propositionen har inte ändrats till denna del på de grunder som nämns i motiveringen till propositionen.

Amnesty, delegationen för jämställdhetsärenden och jämställdhetsombudsmannen ansåg att ett könsrelaterat motiv bör tillämpas som en skärpningsgrund i samband med våld i nära relationer i stället för i samband med de allmänna grunderna för straffmätning eller (Åbo hovrätt) att det ska föreskrivas om våld i nära relationer som en ny skärpningsgrund. Remissinstanserna åberopade kraven i Istanbulkonventionen. Amnesty och Åbo hovrätt anser att skärpningsgrunden bör tillämpas också på sexualbrott. Propositionen utgår från att man kommer att ingripa i våld i nära relationer och bedöma straffen för sexualbrott separat inom ramen för de projekt som ingår i

regeringsprogrammet. En förvaltningsövergripande arbetsgrupp har berett ett program för bekämpning av våld mot kvinnor för åren 2020–2023 och en reform av lagstiftningen om sexualbrott pågår vid justitieministeriet. Motiveringarna i propositionen har dock förtydligats på grund av svaren från remissinstanserna.

Jämställdhetsombudsmannen, Kvinnoorganisationernas Centralförbund, delegationen för jämställdhetsärenden, Demla och Dreamwear Club DWC ry ansåg att könstillhörighet också bör fogas till de grupper som omfattas av skyddet för hets mot folkgrupp eller (Riksåklagarens byrå) att saken åtminstone ska utvärderas. Propositionen har i dessa avseenden inte ändrats på de grunder som nämns i motiveringen till propositionen.

8 Specialmotivering

6 kap. Om bestämmande av straff

5 §. Skärpningsgrunder. I 1 mom. 4 punkten föreskrivs för närvarande om s.k. hatmotiv som straffskärpningsgrund. Det föreslås i propositionen att det till straffskärpningsgrunderna ska fogas ett omnämmande av brott som begås utifrån ett motiv baserat på offrets kön.

Strafflagens bestämmelse om hatmotiv som skärpningsgrund begränsar inte vilka brott som ska omfattas av dess tillämpningsområde. I likhet med andra allmänna straffmättningsgrunder omfattar skärpningsgrunderna alla brottstyper. Med beaktande av bakgrunden till och syftena med bestämmelsen är bestämmelsens naturliga tillämpningsområde dock olika brott mot yttrandefriheten eller brott som äventyrar människors säkerhet eller utkomstmöjligheter eller levnadsbetingelser (t.ex. skadegörelse och sabotage). Skärpningsgrunden kan således tillämpas också om brottet har riktats mot egendom utifrån ett motiv som nämns i bestämmelsen (RP 317/2010 rd, s. 36/II).

Strafflagens bestämmelse om hatmotiv tillämpas numera ofta på våldsbrott riktade mot personer (se avsnitt 2.2). En person blir i allmänhet offer för våld på grund av en yttre egenskap som visar att han eller hon hör till en extern minoritetsgrupp. Att dra paralleller försvåras dock av att de många grupper som för närvarande nämns i skärpningsgrunderna till övervägande del är minoriteter, vilket vare sig det kvinnliga eller manliga könet är. Alla brott riktar sig på något sätt mot någotdera könet eller ett könsuttryck eller en könsidentitet.

Valet av föremålet för en gärning utifrån ett hatmotiv som baserar sig på en egenskap är vanligen förenat med planmässighet. Till exempel i fråga om våld kan det innebära att gärningsmannen söker en person med en viss egenskap till exempel i en folksamling eller på någon annan allmän plats. Om däremot valet av föremål för gärningen inte är beroende av kön utan sker slumpmässigt, är det svårt att koppla gärningen till ett motiv som baserar sig på egenskapen kön hos brotts-offret. Det är naturligtast att misstänka hatmotiv, om gärningarna är flera och det förekommer regelmässighet i dem. Om gärningarna gäller endast ett visst kön, men föremålen för dem är främlingar för gärningsmannen, kan gärningens motiv vara offrens könstillhörighet. Även i sådana fall ska tillämpningen av skärpningsgrunden för hatmotiv i allmänhet stödjas av annan bevisning.

När det gäller könsrelaterad hatretorik kan i allmänhet strafflagens bestämmelser om ärekränkning eller spridande av information som kränker privatlivet tillämpas. Även sexrelaterade brott som uppfyller förutsättningarna för olaga hot, såsom hot om våldtäkt, kan ge uttryck för sådant könsrelaterat hat som tillämpningen av skärpningsgrunden förutsätter. Även anstiftan till en sådan gärning kan komma i fråga inom ramen för bestämmelserna i den allmänna delen av strafflagen. Offentlig uppmaning till brott kan också bli tillämplig. Det är då fråga om spridning

RP 7/2021 rd

av information, åsikter eller andra meddelanden där könsrelaterat hat eller könsrelaterad diskriminering anses vara en godtagbar eller önskvärd sak.

Det bör noteras att flera av de motiv som anges i 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten i strafflagen, t.ex. etniskt ursprung och kön, kan lämpa sig som motiv för samma gärning. Den föreslagna nya skärpningsgrunden kan trots det tillämpas när förutsättningarna uppfylls, även om det därutöver finns andra än i bestämmelsen om skärpningsgrunder nämnda motiv för gärningen.

Förhållanden som redan har beaktats vid utarbetandet av rekvisitet ska i princip inte längre beaktas vid straffmätningen (förbudet mot dubbelkvalifikation). Förarbetena till lagen nämmer rasistiska motiv för diskriminering och hets mot folkgrupp som exempel (RP 44/2022 rd, s. 196, RP 317/2010 rd, s. 36/II). Om en person diskrimineras på grund av sitt kön så att bestämmelsen om diskriminering i 11 kap. 11 § i strafflagen är tillämplig, så ska den skärpningsgrunden alltså inte tillämpas.

Våld i nära relationer riktar sig mot maken eller partnern eller någon annan närstående. Män och kvinnor kan vara både offer och förövare när det gäller våld i nära relationer. Den som blivit offer för våld i nära relationer är dock statistiskt oftare en kvinna och den som är misstänkt eller förövare en man. På samma sätt är en man statistiskt sett oftare den som är misstänkt för eller förövaren och en kvinna offret för ett sexualbrott.

Det faktum att en viss brottstyp i praktiken oftare riktar sig mot det ena könet medan gärningsmannen är av det andra könet är inte i sig en grund för att tillämpa den nu föreslagna skärpningsgrunden som hänför sig till kön. Ingen brottstyp kan automatiskt förenas med en tillämpning av den föreslagna skärpningsgrunden, och å andra sidan kan ingen brottstyp – med undantag för de ovan nämnda brott som leder till dubbelkvalifikation – uteslutas från tillämpningsområdet. Den föreslagna nya skärpningsgrunden ska bli tillämplig på en gärning i enskilda fall om det kan påvisas att den har utförts uttryckligen utifrån ett motiv som baseras på offrets kön. I samband med sexualbrott är t.ex. det rättsobjekt som skyddas sexuell självbestämmanderätt, och i gärningen kan undantagsvis men inte nödvändigtvis ingå ett hatmotiv som är relaterat till offrets kön eller som är baserat på det.

I allmänhet har gärningar med hatmotiv också förenats med planmässighet på en viss nivå, vilket inte är fallet t.ex. vid en jämförelse med misshandel som orsakats av en hastigt uppblossande konflikt eller skadegörelse som begåtts av stundens ingivelse. (jfr rasistiska motiv RP 44/2002 rd, s. 195/II).

Den speciella karaktären hos våld i nära relationer kan liksom för närvarande beaktas som en försvårande omständighet med stöd av de allmänna principerna för straffmätning i 6 kap. 4 § i strafflagen. Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen, har i vårt land införts genom lag 375/2015, som trädde i kraft den 1 augusti 2015. Vid tillämpningen av strafflagen granskas de gärningar som hänför sig till en inbördes parrelation eller nära relation mellan förövaren och offret inte enbart som brott som män begår mot kvinnor, utan den nationella strafflagen är till sin utgångspunkt könsneutral (se t.ex. RP 78/2010 rd s. 10).

Med stöd av avtalsförpliktelsen har högsta domstolen i sin avgörandep Praxis ansett att i fråga om familjevåld och våld i nära relationer där gärningsmannen och offret inte befinner sig i en jämlik ställning, utan offret behöver särskilt skydd, talar gärningens skadlighet och farlighet samt gärningsmannens skuldbörda för en strängare straffmätning än vad som är allmän straff Praxis (HD 2002:2, HD 2012:9, punkt 6 och HD 2018:22, punkt 16, HD 2020:20). Tröskeln att

som skäl för ett strängare straff beakta det särskilda förhållandet mellan offret och gärningsmannen vid våld i nära relationer kan i ljuset av rättspraxis bedömas vara lägre vid tillämpningen av de allmänna straffmättningsgrunderna än vad som förutsätts för att tillämpa en skärpningsgrund. Våld i nära relationer kan också vara förenat med mycket varierande motiv, såsom hämnd, svartsjuka eller tvister om vårdnaden om barn, vilka kan beaktas vid tillämpningen av de allmänna bestämmelserna om straffmätning.

Bestämmelser om fastställande av en persons könstillhörighet finns i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009). När uppgifter om en person för första gången registreras i befolkningsdatasystemet ska han eller hon ges en personbeteckning. Personbeteckningen är individuell och består av födelsetid, individuellt nummer och kontrollbeteckning. Det individuella numret särskiljer personer som är födda samma dag och innehåller information om en persons könstillhörighet (11 §).

Enligt lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002) kan det fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för honom eller henne i befolkningsdatasystemet. För närvarande vill cirka 100–200 personer årligen genomgå en utredning av könsidentitet. Juridiskt fastställande av en annan könstillhörighet och om rättelse av personbeteckning söks hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. En persons könstillhörighet kan ändras genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

När det gäller skärpningsgrunden i anslutning till rasistiska hatmotiv har målsägandens faktiska etniska ursprung eller annat ursprung enligt förarbetena till lagen ingen betydelse, om svaranden har gjort ett antagande om ursprunget och begått ett brott på den grunden. På motsvarande sätt är det med tanke på tillämpningen av könsrelaterade hatmotiv väsentligt att den svarande antagit att föremålet för handlingen är en man eller en kvinna och att brottet begås utifrån detta.

Om det däremot är fråga om ett hatmotiv som riktar sig mot en transsexuell eller intersexuell minoritetsgrupp, kan detta på samma sätt som för närvarande beaktas som ett sådant annat jämförbart motiv som nämns i 1 mom. 4 punkten.

Paragrafens 2 mom. förblir oförändrat.

17 kap. **Om brott mot allmän ordning**

24 §. Juridiska personers straffansvar. För närvarande föreskrivs det i 2 mom. 2 punkten att vad som bestäms om juridiska personers straffansvar tillämpas också på en sådan offentlig uppmaning till brott som avses i 1 § när ett motiv för det brott som uppmaningen eller förledandet avser är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna. Det föreslås att 2 mom. 2 punkten ska kompletteras med ett omnämnande av offrets kön som motiv för gärningen.

Enligt 17 kap. 1 § ska den som genom ett massmedium eller offentligen i en folksamling eller genom en skrift eller annan framställning som har bringats till allmän kännedom uppmanar eller förleder till brott så att uppmaningen eller förledandet medför fara för att ett sådant brott eller straffbart försök därtill begås eller annars klart äventyrar den allmänna ordningen eller säkerheten anses ha gjort sig skyldig till offentlig uppmaning till brott. Om uppmaningen eller förledandet leder till att ett brott eller straffbart försök till brott begås, tillämpas vad som bestäms om delaktighet i brott.

En juridisk person som för närvarande kan bli ansvarig för offentlig uppmaning till ett brott som nämns i bestämmelsen är t.ex. ett företag inom medie- eller förlagsbranschen. I fortsättningen kan det vara fråga om en uppmaning till läsekretsen att mot en viss person rikta sådant material som uppfyller förutsättningarna för grov ärekränkning eller hotar den personliga säkerheten med könsrelaterat hat som motiv. Uppmaning till exempelvis systematiska trakasserier av en person genom något av de gärningssätt som nämns i paragrafen (grov ärekränkning, olaga hot) och på ett sådant sätt att gärningen kan anses vara motiverad av hat som riktas mot kön kan bedömas som offentlig uppmaning till brott.

Om ett brott eller ett försök som ska bestraffas begås, kan en juridisk persons straffansvar grunda sig på att den juridiska personen har varit delaktig (gärningsman, medhjälpare, anstiftare) i grov ärekränkning eller olaga hot på det sätt som beskrivs nedan.

Bestämmelserna i 1 mom. och i 2 mom. 1 punkten förblir oförändrade.

24 kap. **Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning**

13 §. Juridiska personers straffansvar. I den gällande paragrafen föreskrivs det att på grov ärekränkning där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar. Det föreslås i propositionen att paragrafen ska kompletteras med ett omnämnande av offrets kön som motiv för gärningen.

Enligt 24 kap. 9 § i strafflagen gör sig den skyldig till ärekränkning som framför en osann uppgift eller antydan om någon så att 1) gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom eller henne för missaktning, eller 2) på något annat än i 1 punkten avsett sätt förnedrar någon. För ärekränkning döms också den som framför en osann uppgift eller antydan om en avliden person så att gärningen är ägnad att orsaka lidande för en person som den avlidne stod särskilt nära.

Bestämmelsen om juridiska personers straffansvar har avgränsats till att gälla grov ärekränkning. För att ärekränkningen ska anses som grov förutsätts det att den orsakar stort lidande eller särskilt stor skada och att brottet även bedömt som en helhet är grovt.

Juridiska personer som för närvarande kan bli straffansvariga för grov ärekränkning i en publikation är t.ex. företag inom medie- eller förlagsbranschen. Det bör noteras att som ärekränkning inte anses kritik som riktar sig mot någons förfarande inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller ett offentligt uppdrag eller inom vetenskap, konst eller med dessa jämförbar offentlig verksamhet och som inte tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

Som ärekränkning anses inte heller information som lämnats för att en fråga som är av vikt från allmän synpunkt ska kunna behandlas, om informationen med hänsyn till dess innehåll, andra personers rättigheter och övriga omständigheter inte tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

Enligt 9 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen döms samfundsbot inte ut för ett sådant målsägandebrott som målsäganden inte anmäler till åtal, om inte ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks. Enligt 24 kap. 12 § 2 mom. i strafflagen är grov ärekränkning ett målsägandebrott för vilket åklagaren inte får väcka åtal, om inte målsäganden anmäler brott till åtal. Riksåklagaren kan dock förordna att åtal ska väckas, om brottet har begåtts genom ett massmedium och ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

25 kap. **Om brott mot friheten**

10 §. Juridiska personers straffansvar. I 2 mom. i den gällande paragrafen föreskrivs det att på olaga hot där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar. Det föreslås att 2 mom. ska kompletteras med ett omnämnande av offrets kön som motiv för gärningen.

Den gör sig skyldig till olaga hot som lyfter vapen mot någon eller på något annat sätt hotar någon med brott under sådana omständigheter att den hotade har grundad anledning att frukta för att hans egen eller någon annans personliga säkerhet eller egendom är i allvarlig fara. Den vanligaste formen av olaga hot är hot om våld. I synnerhet hot om sexuellt färgade brott, såsom våldtäkt, kan visa på könsrelaterat hat.

Enligt 9 kap. 2 § 2 mom. i strafflagen döms samfundsbot inte ut för ett sådant målsägandebrott som målsäganden inte anmäler till åtal, om inte ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks. Enligt 25 kap. 9 § i strafflagen får åklagaren inte väcka åtal för olaga hot, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller om inte ett livsfarligt hjälpmedel har använts vid olaga hot, eller om inte ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

I paragrafens 1 mom. görs inga ändringar i sak.

9 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft hösten 2021. Enligt 3 kap. 2 § 1 mom. i strafflagen tillämpas på ett brott i regel den lag som gällde när brottet begicks. Legalitetsprincipen förutsätter att en ny, strängare lag enbart ska tillämpas på gärningar som har begåtts efter det att lagen har trätt i kraft.

10 Förhållande till andra propositioner

Ett projekt för att göra personbeteckningen könsneutral pågår. Från och med 2023 ska en personbeteckning av den nuvarande typen ges som könsneutral till personer vars uppgifter för första gången antecknas i befolkningsdatasystemet. Det nya identifieringssystemet ska tas i bruk 2027. Enligt mellanrapporten från ledningsgruppen för den arbetsgrupp som utrett reformen av personbeteckningen inverkar reformen dock inte i sig på befolkningsdatasystemets datainnehåll, eftersom könsuppgifterna redan nu finns som ett separat datafält i befolkningsdatasystemet (mellanrapport från ledningsgruppen för den arbetsgrupp som tillsatts för utredning av reformen av personbeteckningen, VM/1158/00.01.000.01./2017). Projektet har inga konsekvenser för den nu aktuella propositionen, eftersom tillämpningen av den föreslagna nya skärpningsgrunden kan basera sig förutom på personens officiella kön även på förövarens antagande om offrets kön.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Den föreslagna regleringen är av betydelse med tanke på den yttrandefrihet som skyddas i 12 § i grundlagen och i artikel 10 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (konventionen om de mänskliga rättigheterna).

Enligt 12 § 1 mom. i grundlagen har var och en yttrandefrihet. Till yttrandefriheten hör rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta. Närmare bestämmelser om yttrandefriheten utfärdas genom lag.

RP 7/2021 rd

Den centrala avsikten med bestämmelsen om yttrandefriheten är enligt förarbetena till den att garantera den fria åsiktsbildningen, som utgör grunden för ett demokratiskt samhälle, den fria offentliga debatten, massmediernas fria utveckling och pluralism samt möjligheten till offentlig kritik av maktutövningen (RP 309/1993 rd, s. 60/II). Grundtanken beträffande yttrandefriheten har av tradition ansetts vara framför allt en politisk grundläggande frihet (GrUU 19/1998 rd, s. 5/II). Med spridning avses all slags publicering, spridning och förmedling av meddelanden. De dimensioner av yttrandefriheten som framgår av bestämmelsen bör inte tolkas för snävt (se t.ex. GrUU 52/2010 rd, s. 2).

Yttrandefriheten hindrar inte att de rättigheter som ingår i den inskränks genom en reglering baserad på efterhandsövervakning, så länge regleringen uppfyller de generella kriterierna för begränsningar i de grundläggande fri- och rättigheterna. Begränsningarna ska bland annat vara godtagbara, exakta och noggrant avgränsade samt proportionerliga och de får inte ingripa i kärnan i de grundläggande fri- och rättigheterna. (GrUU 19/2008 rd, s. 4, GrUB 14/2002 rd, s. 4, GrUU 60/2001 rd, s. 2–3). Således kan till exempel en långt gående och generell kriminalisering av politisk yttrandefrihet vara problematisk för yttrandefriheten (se exempelvis GrUU 26/2002 rd, s. 2/II, RP 309/1993 rd, s. 61/II).

Grundlagsutskottet har dock betonat att t.ex. hets mot folkgrupp inte åtnjuter grundlagens skydd av yttrandefriheten eller t.ex. förenings- och mötesfriheten (GrUU 40/2017 rd, se även GrUU 10/2000 rd, s. 3, GrUU 19/1998 rd, s. 6/II).

Enligt artikel 10.1 i konventionen om de mänskliga rättigheterna har var och en yttrandefrihet. Enligt artikeln innefattar denna rätt åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan inblandning av offentliga myndigheter och oberoende av territoriella gränser. I artikel 10.2 sägs att eftersom utövandet av dessa friheter medför ansvar och skyldigheter, får det underkastas sådana föreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten, den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral, till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet.

Av Europadomstolens praxis i fråga om begränsning av yttrandefriheten framgår att hatretorik som kan kränka personer eller grupper av personer inte omfattas av skyddet för yttrandefriheten (t.ex. Karatepe mot Turkiet, 31.7.2007, punkt 25, Erbakan mot Turkiet, 6.7.2006, punkterna 56 och 57 och Gündüz mot Turkiet, 4.12.2003, punkterna 40 och 41). Europadomstolen har i sitt avgörande i målet Feret mot Belgien i fråga om politiska skrivelser om invandring konstaterat att rasistisk diskriminering och främlingsfientlighet i alla dess former ska bekämpas så långt som möjligt, också i de fall när ett yttrande inte uppmuntrar till någon viss våldshandling eller annars till en kriminell handling. (Feret mot Belgien, 16.7.2009, punkt 73). Domstolen kan också bestämma sig för att tillämpa artikel 17 i konventionen om de mänskliga rättigheterna, som innehåller bestämmelser som förbjuder missbruk av rättigheterna i konventionen ("Ingenting i konventionen får tolkas så att det medför en rätt för någon stat, grupp eller person att bedriva verksamhet eller utföra handling som syftar till att utplåna någon av de fri- och rättigheter som angetts i konventionen eller till att inskränka dem i större utsträckning än vad som där medgetts"). Europadomstolen har dock betonat att artikel 17 endast kan tillämpas i mycket exceptionella fall (Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila, Euroopan ihmisoikeussopimus, 6 omarbetade upplagan, Edita, Helsingfors 2018, s. 872).

Det går inte att utifrån dessa fall av kränkande yttranden gentemot grupper få någon direkt ledning i det fall att de skulle riktas mot ett viss kön som grupp betraktat, eftersom kön inte är en

minoritetsgrupp och därmed inte kan jämföras med de nämnda grupperna. I dessa fall är det också fråga om att fastställa gränsen för straffbarhet i förhållande till yttrandefriheten, inte om en skärpningsgrund. Trots detta kan det i yttrandefrihetens förhållande till gärningens straffbarhet hittas skäl för att föreskriva också om olika motiv som straffskärpningsgrund. I förhållande till yttrandefriheten finns det således sådana godtagbara och nödvändiga grunder för att föreskriva om könsrelaterade motiv som straffskärpningsgrund som kan härledas ur grundlagens bestämmelser och internationella fördrag.

Som motvikt till yttrandefriheten måste rätten till liv, personlig frihet och integritet enligt 7 § i grundlagen granskas. I paragrafens 1 mom. tryggas var och ens rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Bestämmelsen i grundlagen skyddar de rättsobjekt som avses där mot åtgärder för kränkningar från det allmänna själv och förutsätter att staten med lagstiftningsåtgärder skyddar rättigheterna mot yttre kränkningar (GrUU 26/2014 rd, s. 2, RP 309/1993 rd, s. 50/I). Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen är också vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. I förarbetena till grundlagsreformen betonades det att staten traditionellt också har krävt aktiva åtgärder för att skydda privatlivet mot kränkningar.

Också i 22 § i grundlagen föreskrivs det att det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses. Enligt paragrafen ska det allmänna se till att de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses. Det går också att ur konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna härleda för staten positiva förpliktelser att skydda de ovan nämnda rättigheterna (Özgür Gündem mot Turkiet (2000), Manole m.fl. mot Moldavien (2009), Pellonpää–Gullans–Pölönen–Tapanila: Euroopan ihmisoikeussopimus, 6. omarbetade upplagan, Edita, Helsingors 2018, s. 923).

Lagförslaget om att införa ett könsrelaterat motiv som en skärpningsgrund samt utvidgandet av juridiska personers straffansvar bidrar alltså till att uppfylla statens skyldighet att genom lagstiftningsåtgärder trygga bl.a. uppfyllandet av bestämmelserna i 7 och 10 § i grundlagen och det finns därmed godtagbara och nödvändiga grunder för detta.

Den likställighetsprincip som ingår bland de grundläggande fri- och rättigheterna i grundlagen förstärks ytterligare genom bestämmelsen om främjande av jämställdhet mellan könen i 6 § 4 mom.: ”Jämställdhet mellan könen i samhällelig verksamhet och i arbetslivet främjas enligt vad som närmare bestäms genom lag, särskilt vad gäller lönesättning och andra anställningsvillkor”.

På det sätt som förutsätts i grundlagens bestämmelse har metoderna för hur jämställdheten ska främjas förstärkts och konkretiserats genom bestämmelserna om myndigheternas skyldighet att främja jämställdheten i 4 § i jämställdhetslagen. Enligt jämställdhetslagen ska myndigheterna i all sin verksamhet främja jämställdheten mellan kvinnor och män på ett målinriktat och planmässigt sätt samt skapa och befästa sådana förvaltnings- och tillvägagångssätt som säkrar främjandet av jämställdheten mellan kvinnor och män vid beredningen av ärenden och i beslutsfattandet. Särskilt de omständigheter som hindrar jämställdheten bör förändras. Med tanke på denna proposition är det förbud mot indirekt diskriminering på grund av kön som ingår i lagen av betydelse (7 § 3 mom.). Det innebär att personer försätts i olika ställning på grund av kön, könsidentitet eller könsuttryck med stöd av en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringssätt, om personerna till följd av förfarandet i praktiken kan komma att missgynnas på grund av sitt kön.

Förbudet mot diskriminering ingår i artikel 21.1 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, enligt vilken all diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt eller

RP 7/2021 rd

socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning är förbjuden.

Enligt artikel 14 i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan diskriminering. Det förbud mot all slags diskriminering som ingår i artikel 1 första stycket i tilläggsprotokoll 12 till konventionen (ETS 177) utvidgar förbudet mot diskriminering i artikel 14 till att gälla åtnjutande av rättigheter som erkänns i lag, och andra stycket förbjuder diskriminering som utövas av en offentlig myndighet. I Europadomstolens praxis har också processuella aspekter förenats med artikel 14, och dessa omfattar myndigheternas skyldighet att aktivt undersöka eventuella rasistiska motiv för ett brott (Secic mot Kroatien no. 40116/02, 31.5.2007).

Artikel 26 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen) anger en omfattande och självständig mänsklig rättighet som innefattar rätten till likabehandling och förbudet mot diskriminering. Den människorättskommitté som inrättats för tillsynen över efterlevnaden av MP-konventionen, har ansett att denna konventionsbestämmelse förutsätter att skyddet mot diskriminering ska omfatta myndighetsverksamheten i sin helhet och rättsförhållandena mellan enskilda inom centrala livsområden, såsom arbete och boende. Den som blivit diskriminerad ska med stöd av artikel 2 i konventionen ha tillgång till effektiva rättsmedel.

Propositionens förslag om att ett motiv som baseras på offrets kön ska beaktas som eventuell straffskärpningsgrund för brott uppfyller skyldigheterna enligt grundlagen och de ovannämnda internationella åtagandena i syfte att främja jämställdhet och icke-diskriminering. De positiva förpliktelser som grundlagen och de ovan nämnda internationella förpliktelserna ålägger staten när det gäller att skydda såväl den personliga säkerheten som yttrandefriheten mot våld och hot om våld är också av betydelse med tanke på det som föreslås i propositionen. Förslagen i propositionens ska också motverka den så kallade nedkylningseffekten (chilling effect), som leder till att en del medborgare avstår från att delta i den offentliga debatten på grund av könsrelaterade kränkningar och ett hot om eventuellt våld.

Det finns godtagbara och nödvändiga grunder för den föreslagna regleringen med tanke på rättssystemen för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Genom regleringen skyddas i sista hand individens människovärde mot kränkningar som grundar sig på motiv som hänför sig till person.

I 8 § i grundlagen föreskrivs det om den straffrättsliga legalitetsprincipen. Legalitetsprincipen och de bestämmelser i 3 kap. 2 § i strafflagen som gäller strafflagstiftningens tillämplighet i tiden förutsätter att den nya, strängare lagen tillämpas endast på gärningar som begåtts efter lagens ikraftträdande.

På de grunder som anges ovan kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 6 kap. 5 §, 17 kap. 24 §, 24 kap. 13 § och 25 kap. 10 §,
sådana de lyder, 6 kap. 5 § i lag 564/2015 samt 17 kap. 24 §, 24 kap. 13 § och 25 kap. 10 § i
lag 511/2011, som följer:

6 kap.

Om bestämmande av straff

5 §

Skärpningsgrunder

Straffskärpningsgrunder är

- 1) att den brottsliga verksamheten är planmässig,
- 2) att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,
- 3) att brottet begås mot ersättning,
- 4) att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, kön, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa, och
- 5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag.

Med organiserad kriminell sammanslutning avses en strukturerad sammanslutning, inrättad för en viss tid, bestående av minst tre personer, som handlar i samförstånd för att begå brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller brott som avses i 11 kap. 10 § eller 15 kap. 9 §.

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

24 §

Juridiska personers straffansvar

På deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, ordnande av olaglig inresa, grovt ordnande av olaglig inresa, djurskyddsbrott, grovt djurskyddsbrott, anordnande av hasardspel, penningspelsbrott, lotteribrott, penninginsamlingsbrott, spridning av våldsskildring, spridning av pornografisk bild, grov spridning av barnpornografisk bild, innehav av barnpornografisk bild och sedlighetssårande marknadsföring tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

Vad som bestäms om juridiska personers straffansvar tillämpas också på en sådan offentlig uppmaning till brott som avses i 1 § när det brott som uppmaningen eller förledandet avser är

- 1) hets mot folkgrupp eller grov hets mot folkgrupp, eller

RP 7/2021 rd

2) grov ärekränkning eller olaga hot när motivet för uppmaningen eller förledandet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, kön, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna.

24 kap.

Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

13 §

Juridiska personers straffansvar

På grov ärekränkning där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, kön, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

25 kap.

Om brott mot friheten

10 §

Juridiska personers straffansvar

På människohandel och grov människohandel tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

På olaga hot där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, kön, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 18 februari 2021

Statsminister

Sanna Marin

Justitieminister Anna-Maja Henriksson

Lag

om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 6 kap. 5 §, 17 kap. 24 §, 24 kap. 13 § och 25 kap. 10 §,
sådana de lyder, 6 kap. 5 § i lag 564/2015 samt 17 kap. 24 §, 24 kap. 13 § och 25 kap. 10 § i
lag 511/2011, som följer:

Gällande lydelse

6 kap.

Om bestämmande av straff

5 §

Skärpningsgrunder

Straffskärpningsgrunder är

- 1) att den brottsliga verksamheten är planmässig,
- 2) att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,
- 3) att brottet begås mot ersättning,
- 4) att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa, och
- 5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag.

Med organiserad kriminell sammanslutning avses en strukturerad sammanslutning, inrättad för en viss tid, bestående av minst tre personer, som handlar i samförstånd för att begå brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller brott som avses i 11 kap. 10 § eller 15 kap. 9 §.

Föreslagen lydelse

6 kap.

Om bestämmande av straff

5 §

Skärpningsgrunder

Straffskärpningsgrunder är

- 1) att den brottsliga verksamheten är planmässig,
- 2) att brottet begås som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet,
- 3) att brottet begås mot ersättning,
- 4) att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, *kön*, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller utifrån ett annat motiv som är jämförbart med dessa, och
- 5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag.

Med organiserad kriminell sammanslutning avses en strukturerad sammanslutning, inrättad för en viss tid, bestående av minst tre personer, som handlar i samförstånd för att begå brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst fyra år, eller brott som avses i 11 kap. 10 § eller 15 kap. 9 §.

Gällande lydelse

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

24 §

Juridiska personers straffansvar

På deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, ordnande av olaglig inresa, grovt ordnande av olaglig inresa, djurskyddsbrott, grovt djurskyddsbrott, anordnande av hasardspel, penningspelsbrott, lotteribrott, penninginsamlingsbrott, spridning av våldsskildring, spridning av pornografisk bild, grov spridning av barnpornografisk bild, innehav av barn-pornografisk bild och sedlighetssårande marknadsföring tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

Vad som bestäms om juridiska personers straffansvar tillämpas också på en sådan offentlig uppmaning till brott som avses i 1 § när det brott som uppmaningen eller förledandet avser är

1) hets mot folkgrupp eller grov hets mot folkgrupp, eller

2) grov ärekränkning eller olaga hot när motivet för uppmaningen eller förledandet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna.

24 kap.

Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

13 §

Juridiska personers straffansvar

På grov ärekränkning där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de

Föreslagen lydelse

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

24 §

Juridiska personers straffansvar

På deltagande i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet, ordnande av olaglig inresa, grovt ordnande av olaglig inresa, djurskyddsbrott, grovt djurskyddsbrott, anordnande av hasardspel, penningspelsbrott, lotteribrott, penninginsamlingsbrott, spridning av våldsskildring, spridning av pornografisk bild, grov spridning av barnpornografisk bild, innehav av barnpornografisk bild och sedlighetssårande marknadsföring tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

Vad som bestäms om juridiska personers straffansvar tillämpas också på en sådan offentlig uppmaning till brott som avses i 1 § när det brott som uppmaningen eller förledandet avser är

1) hets mot folkgrupp eller grov hets mot folkgrupp, eller

2) grov ärekränkning eller olaga hot när motivet för uppmaningen eller förledandet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, *kön*, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna.

24 kap.

Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

13 §

Juridiska personers straffansvar

På grov ärekränkning där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, *kön*, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de

Gällande lydelse

nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

25 kap.

Om brott mot friheten

10 §

Juridiska personers straffansvar

På människohandel och grov människohandel tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

På olaga hot där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

Föreslagen lydelse

nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

25 kap.

Om brott mot friheten

10 §

Juridiska personers straffansvar

På människohandel och grov människohandel tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

På olaga hot där motivet för brottet är ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, *kön*, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller en grund som är jämförbar med de nämnda grunderna tillämpas vad som bestäms om juridiska personers straffansvar.

Denna lag träder i kraft den 20 .